

EESTI DRAAMATEATER

Eesti Draamateatri ajaleht ■ sügis 2018 ■ nr 20

2018. Avdotja Nazarovna, Anton Tšehhovi „Ivanov”. Ita Ever on Draamateatris mänginud selle näidendi kolmes lavastuses: 1971 Sarra (lav Maria Knebel), 1992 Zinaida Savvišna (lav Elmo Nüganen), 2017 Avdotja Nazarovna (lav Uku Uusberg).
Kristo Viidingu foto.

1953. Suzanne, Beaumarchais' „Figaro pulm”. GITIS-e eesti stuudio üks diplomilavastustest.

Ita Ever 65 aastat Eesti Draamateatris

Ita Ever: „Huvi teatri vastu tuli väga kaudseid teid pidi. Keskkooli 10. ja 11. klassis käisin isetegevusringis, mida juhatas tol ajal nimekas näitleja ja lavastaja Enn Toona. Vene tänaval oli Töõnduskooperatsioonide Klubi, kus käisid ka Ruth ja Richard Peramets ja kus mängis „Kuldne seitse”. Enn Toona oli näinud mind luuletustega esinemas kooliolümpiaadidel. Ma õppisin laulja Martin Tarase tütre Ruutaga ühes klassis. Tema mängis klaverit ja mina lugesin luuletust. Seda nimetati melodeklamatsiooniks. Olümpiaade korraldati igal aastal paar korda ja meie tulime ikka mingitele kohtadele. Enn Toona oli žüriis, ju ta märkas mind ja kutsus isetegevusklubisse.

Mängisin seal Lavrenjovi „Murrangus” Tatjanat ja Arbuzovi „Tanjas” nimiosalist. Nii et ma olen olnud Eesti Draamateatri laval esimest korda 1948. aastal, kui seal oli „Murrangu” etendus, ja 1949. aastal mängisin seal „Tanjat”. Draamateatris töötas rekvisiitorina August Viienõmme, kes istus etenduse ajal lava kõrval ja vaatas. Ma nii mäletan, et kui etendus lõppes – isetegevusteatri etendus! –, siis ta tuli minu juurde, võttis mu kae ja ütles: „Laps, teist tuleb näitleja.”

„GITIS. Eesti stuudio Moskvast 1948–1953”. Koostajad Iivi Lepik ja Anne Tuuling. (Eesti Teatriliit, 2011)

1953. aasta kevadel lõpetas Moskva teatri-instituudi (GITIS) eesti stuudio ja 24 noort näitlejat suunati tööle Eesti Draamateatrisse.

Aja jooksul liiguti kutsumust ja võimalust mööda enamasti edasi teistesse teatritesse, filmi- ja telestuudiosse. Gitistlastest sai hiilgav plejaad näitlejaid, lavastajaid, filmi- ja telerežissööre, toimetajaid, juhte, pedagooge.

Kui Ita Ever tänavu sügisel taas Eesti Draamateatri lavale astus, algas tal siin 66. tööaasta.

Üle-ääre-ajavad inimesed

„Tunnike rahu“ keskmes on prantslasest pereisa, kes püüab leida rahulikku hetke oma lemmikmuusiku haruldase plaadi kuulamiseks. Loomulikult ei täitu tema lihtne soov, sest satub olema just selline päev, mil miski ei taha jätkuda vanamoodi.

Kuidas sa kirjeldaksid, millises olukorras selle loo tegelased on hetkel, mil publik nendega kohtub?

Seis on neil selline raskekujuline. Nad ise ka päris täpselt ei tea, mis nende sisemaailmas toimub. Segadus on kestnud juba aastaid ning saladused on kasvanud juba nii suureks, et lausa purskavad tegelaste seest välja, tahavad nad seda või ei. Inimest võib võrrelda anumaga, mis suudab mahutada ainult nii palju ja siis hakkab paratamatult üle ääre ajama. Inimeste täitumine võib aega võtta aastakümneid, aga ühel hetkel tuleb piir ette. Zelleri tegelased on n-ö täis ja me näeme, kuidas nad üle ääre hakkavad ajama.

Millist tegelast sa ise tahaksid mängida?

Peategelase Micheli mängimine võiks olla iga meesnäitleja unistus. Mängulisemat, mahukamat, variatiivsemat tegelaskuju annab ikka otsida. Tõeline väljakutse ning meistriklassi proov, kui näitleja soovib sellist. Tegelikult oleksin aga rõõmus mängides ükskõik millist tegelast. Küllap Zellerit lavastatakse hea meeleaga ka sellepärast, et trupis saavad kõik endale elavad, huvitava sise- ja väliseluga rollid.

Kui Zelleri näidendid juba korra Prantsusmaalt välja murdsid, siis nii Inglismaal kui USA-s tekkis kohe väike boom – võrdlemisi lühikeses aja jooksul lavastati kohe mitu tema teksti. Eestiski on juhtumas sama – Theatrum on mõnda aega mänginud tema „Isa“, kolleeg Hendrik Toompere on parasjagu Linnateatris lavastamas näidendit „Mineku eel“. Millega sa seletaksid sellist suurt huvi? Mis muudab Zelleri tekstid ligitõmbavaks?

Hea näitemängu tunneb ära kahte moodi, kas analüüsid või hoopis kõhutundega. Õnnestunud teksti puhul ei pruugi kohe aru saada, milles peitub selle saladus, aga mõistad, et tahaksid sellega tööd teha. Zelleri tekst mõjus mulle just nii, üha uuesti ja uuesti lugedes avanevad erinevad küljed. Mis just täpselt tema edu taga on, on keeruline öelda, aga igal juhul tundub, et ta on praeguse aja ere täht.

Sul on seljataga töömahukas aeg „Kremlis ööbikute“ lavastusega, mida Tartu Uus Teater mängis suvelavastusena Narvas. Praeguseks on ehk muljed settinud juba nii, et oskad öelda, mida sa sellest kogemusest kaasa võtsid?

See oli tõesti suur lavastus, koos lavataguse meeskonnaga töötas selle nimel 80 inimest. Lavastajana võtan kaasa teadmise, et vahetevahel on hea lasta asjadel ise kasvada. See periood oli mulle heaks tõestuseks, et ei saa olla pidevalt lillepoti kõrval ja lõpmatuseni ise hoolitseda värske õhu ja päikesevalguse eest, taim saab kasvamisega ise hakkama. „Kremlis ööbikute“ suuruse lavastuse puhul on võimatu hoida kätt pulsil igal asjal. Nii oligi äge vaadata, kuidas see kasvas. Sain võtta vahendaja rolli ja pidin laskma asjadel ise sündida. Tahaksin sellist koostööd näha ka väiksemate produktsioonide puhul.

Uue koha sissemängimisel on kindlasti oma võlu. Kas aga pika teatriajalooga suurele lavale lavastamine on hoopis hirmutavam?

Ma pigem tunnen, et kuna seljataga on nii suur asi, siis saan tulla selle tuules ning julgen teha seda, mis on õige. Draamateatri suur lava annab mulle võimaluse vahendada neid suurepäraseid näitlejaid, et nemad saaksid särada.

Lisaks „Kremlis ööbikutele“ osalesid teiseski suures ettevõtmises, mängisid lavastuses „BB ilmutab öösel“. See oli jällegi hoopis midagi muud kui klassikalisel itaalia laval mängimine. Oma teatrielus oledki olnud seotud eripalgeliste teatritega. Hetkel oled Draamateatri trupis, pikemalt oled töötanud Vanemuises ning oled seotud Tartu Uue Teatriga. Mis on aga see sinu teater? Sinu tee, mis ühendab neid erinevaid kogemusi?

Noorele näitlejale on väga oluline otsida oma sõnumit näitlejana, aga nüüd ma enam ei ole kõige noorem poiss baaris. Sõnastamine on muutunud vähem tähtsaks, mul on tekkinud palju suurem huvi lihtsalt olla kohal, vaadelda ümberringi toimuvat avatud

Robert Annus. Foto: Kadri Hallik.

meelega ning heas mõttes null-positatsioonilt, leida kõigest inspiratsiooni uuteks mõteteks. Heameeleaga vähendaksin isenda arvamist. Maailmas valitseb praegu just arvamuste paljus, mulle meeldiks, kui ma ise väga palju juurde ei peaks ütlema. Praegu peaks ehk rohkem kuulama, meil on nii palju tarku inimesi, kelle mõtetele tasub rohkem tähelepanu pöörata.

Mulle meeldib pigem olla pealtvaataja ning õigel hetkel panustada loominguliselt. Lavastajana on minu käsutuses teatud käsitööriistad, mida olen lavakast saanud ning mida ma saan lihvida praktika kaudu. Kogemus on näidanud, et mida vähem mul on eelarvamusi, seda suurem ja puhtam on loominguline puhang. Mulle meeldib mõte nähtamatust näitlejast ja lavastajast, kes muutub nähtamatuks esitendusel või proovide lõpuks. Pole olemas meest nimega Robert Annus, kes tahab hirmsasti midagi öelda, vaid on kunstiteos, mis elab siin ja praegu. Näitleja on nähtamatu, kui ta vaataja jaoks muutubki kellekski teiseks. Nii hoiab näitleja vaatajaid lummuses. Meie kunst on nähtamatuks muutmise kunst. See aga ei tähenda üldse, et oleksime oma arvamusest. Me peame ikkagi loomise käigus eraldama terad

Florian Zeller

„Tunnike rahu“

Lavastaja Robert Annus, kunstnik Eugen Tamberg, muusikaline kujundaja ja helilooja Ardo Ran Varres, tõlkinud Indrek Koff.

Esiendus 26. oktoobril 2018 suures saalis.

Osades: Taavi Teplenkov, Hilje Murel, Merle Palmiste, Indrek Sammul, Karmo Nigula, Raimo Pass, Martin Veinmann.

on esimest korda Draamateatris Eugen Tamberg. Mis teid kokku viis?

Eugeni leidsin tänu oma abikaasale Maria Annusele, kes mängis Sadamateatris „Medeias“, mille kunstnikuks oligi Eugen. Ma sattusin selle lavast vaimustusse. Mulle läks väga korda selle minimalism ning kostüümid. Ja kui ma hiljem veel nägin, millised kavandid ta oli joonistanud... Mul tekkis suur soov temaga koos töötada ja nüüd Draamateatris tekkiski see võimalus. Ma imetlen tema maitset ning stiilitaju, hindan teda kunstnikuna väga. Juba esimesel kohtumisel pärast teksti lugemist tutvustas ta mulle ideid, millega haakusin kohe. Nii et elu ise sätis asjad paika. Lisaks toob see lavastus Draamateatrisse tagasi Ardo Ran Varrese, kes hoolitseb muusikalise poole eest. Ardol on võtmetähtsusega roll selles mõttes, et lisaks kogu lavastuse helikujunduse tegemisele, on tema loodud ka see muusika, mida peategelane Michel kogu hingest kuulda tahab.

Hetkel, kui me teeme intervjuud, on „Tunnike rahu“ veel proovisaalis. Kas proovi lõppedes tuleb lavastamistöö koju kaasa?

Märkimisväärse osa tööst teeb lavastaja ära enne proovide algust, sest lavastaja peab olema näitlejatest mõned sammud ees. Aga kui proovide käigus hakkavad näitlejad juba väga kannule jõudma, siis tuleb võtta aeg ning jällegi kodutööd tehes ette liikuda. Mulle tundub, et käsilolevat näidendit on hea uuesti ja uuesti läbi lugeda, iga kord avaneb mõni uus asi. Näidend on nagu elav organism. Pärast prooviperioodi võtavad näitlejad lavastuse üle, siis algab tal uus elu.

See uus elu võib kujuneda väga pikaks. „Rahauputus“ on Draamateatri mängukavas 2002. aastast...

„Rahauputus“ võib pidada üheks tõukeks „Tunnike rahu“ lavastamisele. Mitmed tuttavad on pärinud just „Rahauputuse“-taolise komöödia järel. Algmaterjal on küll selle vääriline, et võiks midagi head tulla.

Küsis Kairi Kruus

Rõõmus iiri hullus

Ehe iiri näidend on ühtaegu naljakas ja sünge.

Lääne-Cavan Iirimaa põhjaosas on mägine põllumajanduspiirkond. Kauni vooremaa nõlvadel on palju viljakaid karjamaid, orgudes palju soid, turbarabasad, jõgesid ja järvi. Kolmandik elanikkonnast oskab tänapäeval veel iiri keelt. Seal, vanas üksildases talumajas rullub lahti üks lugu, milles kohtuvad 90-aastane talumees Hugh ning temast rohkem kui poole noorem kinnisvaraäriimees Rob. Mehed püüavad kaupa teha.

Hästi iirilikus näidendis on pulseeriv dialoog, lopsakas kujundlik keel, ootamatud pöörded, ühekorraga naljakad ja julmad karakterid, lõppematu jutuheitamine. Hugh võiks olla peaaegu et naljakas karikatuur isearalikust iiri vanamehest, kes võib su soovi korral surnuks rääkida, kui välise koomika varjus ei heistuks süngemad toonid, inimlik ahnus ja ka iiri ajaloo varjud. Tänapäeva moodne Iirimaa on suur edulugu, kuid enne 1960ndaid aastaid oli vaesus, naaberriikides lihttöö otsimise paljudele iirlastele liigagi tuttav. John McManus on öelnud, et see ei ole näidend Iirimaast kui keldi tiigrist, vaid lugu maast ja ahnusest – lugu,

mis võinuks olla kirjutatud kasvõi 100 aastat tagasi.

Priit Pedajas on iiri materjali poole pöördunud palju kordi. Tema lavastajate alguses on „Iiri muinasjutte“ lavastus Ugalas (1979) ja väga olulised on olnud mitmed iiri näitekirjanduse suurkuju Brian Frieli teoste lavastused. Jaak Allik kirjutab Frieli „Kodukoha“ arvustuses: „Pedajase isiksuseski on põimunud soe looduslähedus ja mingi boreaalne salapära, aval naeratus ja sünge sisemine jõud, mis eestlasele ise-loomustavadki iiri kultuuri ja Iirimaa, seda vahest ehk kõige sõltumatumat ja meile geograafiliselt kõige kaugemat Euroopa Liidu riiki“ („Friel paneb mõtlema Eestimaast“, Sirp, 7.07.2006)

Kohavaim määrab midagi ka rahva loomuses.

Näidendi autor John McManus, kes oli noorena ehitustöölaine, on väikese irooniaga soovitanud, et sellele, kes tahab näidendeid kirjutada, sobib hästi krohvija amet, päeval üksinda tsemendikottide seltsis on mugav mõtteid veeretada

ja oma maailmu üles ehitada, õhtul kirjutada. Teatrihuvi tal enne polnud, kui ta ise näidendeid kirjutama hakkas. McManuse kirjanikukarjäär kulges konarlikku teed pidi, erinevate juhuste ja katsetuste, lühiajalistel kursustel osalemise ja aeg-ajalt konkurssidele saadetud tööde kaudu. Oma edukaimaks osutunud näidendi „Mõnus maatükk“ pakkus ta välja Galway teatريفestivalile, kus see esitati esimesel lugemisel, sealtkaudu jõudis see ka lavastuseni Galways 2010. aastal, edasi juba tõlgeteni ning järgmistegi lavastusteni Iirimaal ja mujal.

■ ■ ■

Priit Pedajas: „Olen ikka silma peal hoidnud, mida mujal maailmas teatreis uut on. Iirimaa on muidugi üks mu nõrkusi. Võib-olla on see jutustamisoskus. Võib-olla mingi kreaatiivne hullus. Iiri settergi sai omal ajal võetud, vaatasin tema pilte – sealtki vaatab vastu mingi rõõmus hullus... „Mõnusa maatükis“ on see kõik olemas – suurepärase jutuoskus, tavalise olukorra ärapööramine millekski hoopis muuks. Ja mitte ainult lõbusus, mis sellest tekstist välja vaatab, aga ka olemise varjuküljed ja traagikagi...“

■ ■ ■

John McManus

„Mõnus maatükk“

Lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Pille Jänes, tõlkinud Krista Kaer.

Esiendus 2. novembril 2018 väikeses saalis.

Osades: Jaan Rekkor ja Tiit Sukk.

Näidendi tõlkis Krista Kaer, eesti parimaid iiri kirjanduse tundjaid ja kogenumaid tõlkijaid.

Oled palju iiri autorite teoseid tõlkinud ja Iirimaal kirjanduslikke ringsoite juhtinud, Eestis armastatakse iiri muusikat, kirjandust ja näidendite lavastusi. Mis teeb iirlased sulle ja üldse eesti publikule lähedaseks?

Võib-olla see, et mõnes mõttes on iirlased eestlastega sarnased, kui me vaatame suure ja agressiivse naabri kõrval elamist, keele ja kirjanduse tähtsust, suuri folkloorikogusid ja ka rahvamuusika olulisust. Samal ajal oleme ka väga erinevad, meie ajalookäigud on väga erinevad, loodusest ei maksa rääkida – meie lauskmata asemel on iirlastel mäed – ja eks kohavaim määrab midagi ka rahva loomuses. Aga nende huumorimeel on meile mõistetav ja kuigi me kasutame enda kaitseks eri võtteid – eestlased morni vaikimist ja iirlased ülevoolavat lobisemist –

saame teineteist hästi aru. Iirimaal käisin esimest korda 30 aastat tagasi ja nende aastatega on see saanud mulle lähedaseks.

90-aastane Iiri mägiküla vanamees räägib rahvalikku ja murdesegust keelt, küllap oli selle ümberpanemine eesti keelde tõlkijale paras pähe. Kas selles tekstis on midagi puht iirilikku, mida vaataja peaks teadma ja tähelepanema, et lugu paremini mõista?

Jah, kõnepruuk oli väga iirilik, abi sai iiri slängi sõnaraamatust. Ja viiteid on seal ohtralt nii iirlaste müütidele kangelastele kui ka nende 1916. aasta Lihavõtteülestõusule ja kõigele, mis sellele järgnes. Eestlased võiksid lihtsalt kuulates Padraig Pearse'i, De Valera ja Roger Casementi nimed mõttes meie Vabadussõja kangelaste ja esimeste riigijuhtide nimedega asendada, siis saab kergemini aru, miks need nimed mängu tuuakse.

Küsis Ene Paaver

Ivan Vöröpajev: „Tänapäeva põhi-probleem on kommunikatsioon.“

Näitekirjaniku, lavastaja ja filmirežissööri Ivan Vöröpajevi nimi ei vaja tänapäeva teatrimaailmas õieti kommentaare. Tema nimega seostub uue dramaturgia tõusulaine Venemaal selle sajandi alguses, tema teatritekste on mängitud väga paljudes riikides. Eestis on lavastatud „Joobnud“ (Theatrumi lavastus pälvis teatri aastaauhinna ja riikliku kultuuri aastapreemia 2015), „„Delhi“ tants“, „Illusioonid“, „Hapnik“ „Tulevik on möödas“ („Unede“ ja Valentini päeva“ alusel).

Näidendi üheks motoks on ema Teresa tsitaat, et õnne võtmeid pole olemas, üks on alati lahti. Miks küll inimesed seda siis ei märka ja sisse ei astu?

Sest „inimesed“ on väärtuste, seisu-kohtade, vaadete, kontseptsioonide kogumid. Inimesi kujundavad geenid (st kõik inimese esivanemad kokku, kes vastündinu kehas avalduvad) ja kasvatus (st keskkond). Ja mina lisaksin siia veel sellise mõiste nagu karma, aga enamiku inimeste jaoks see ilmne pole. Tuleb välja, et inimene ongi selline kogum: geenid, kasvatus, tema väärtused, tema tervislikud ja bioloogilised iseärasused, tema intellektuaalne areng, tema vaimne areng (või selle puudumine). Inimene on selline kogum, keeruline mitmetahuline programm, mille põhieesmärk on saavutada õnn, kusjuures pidev ja lõplik õnn. Ja selline „kogum“, selline „programm“ toimib koostöös teiste „kogumite“ ja „programmidega“. Ja igaüks tahab ise õnnelik olla. Siin tekibki konflikt. Konflikt ja mittemõistmine. Igaüks tahab ju ennekõike ise õnnelik olla. Aga selleks et õnnelik olla, nõuab ta, et rahuldatsaks ja tunnustats kõiki tema vajadusi, mis on seotud tema väärtustega, tema maailmanägemisega ja sellega, kuidas ta iseennast selles maailmas näeb. Tänapäeva põhiprobleem on kommunikatsioon. Ja sellest näidend „Päikesetriip“ ongi. Kommunikatsioonist.

„Päikesetriibu“ saateks olete öelnud, et see võiks täita teraapilist ülesannet ja aidata inimestel teatris läbi tunnetada mehhanisme, mis takistavad kommunikatsiooni. Mida te ise vaatavana (või tegijana) olete saanud teatris teraapiliselt läbi töötada, nii et sellest on elus abi olnud?

Teater on minu õpetaja. Teater on minu ja minu poola näitlejast naise Karolina Gruszka vaimne teekond. Seda teekonda käies teeme me vigu ja õpime neist, õpime tundma nii iseennast kui ka universumit. Karolina ja minu pereelus pole selliseid probleeme nagu „Päikesetriibus“, meie ja meie tütre vahel valitseb harmoonia. Aga minu meelest polegi see näidend perekonnast. Minu meelest on see näidend pigem poliitikast ja vaimsusest. Sellest, mis maailmaga lahti on, ja kommunikatsioonist selles maailmas. Kuigi ma tean, et Poolas Varssavis käivad meie lavastust vaatamas abielupaarid ekstra selleks, et lavastuse abil oma suhteid läbi töötada. Ja seegi valmistab mulle rõõmu.

Tänavu möödus 100 aastat Ingmar Bergmani sünnist. „Päikesetriibu“ õrn ja jõhker dialoog ärgitab seda võrdlema Bergmani läbinägeliku ja üpris halastamatu lähisuhete kujutamisega. Milline on teie suhe Bergmani loomingu-ga?

Muidugi tunnen ma suure meistri vastu piiratud lugupidamist. Ma olen Bergmani filme vaadanud ja mõninaid tema tekste lugenud. Ent ma ei saa öelda, et mul oleks selle suure kunstnikuiga mingi side. Ma pole juba ammu ühtki tema filmi uuesti vaadanud ega tema loomingut üle lugenud, vähemalt kümme aastat juba. Seevastu on mul väga tihe side teise suure Skandinaavia kunstniku Henrik Ibseniga. Ibsen pole mitte ainult minu lemmiknäitekirjanikke, vaid mingis mõttes ka

minu õpetaja, kellelt ma olen õppinud näidendite kirjutamise käsitööoskust. Loomulikult ei saa mina sellistele suurmeestele nagu Ibsen või Bergman liigilähedalegi. Sellepärast ma vaatangi neile alt üles nagu sipelgad tähtedele.

Kas ja mida on „Päikesetriibus“ iseloomulikult venelikkus?

On küll. Tundelisus! Venelastele (ma ütleksin isegi idaslaavlastele) on omane eriline tundelisus. Igal rahval on oma iseäralikud vaimsed ja hingelised elemendid. Idaslaavlastel on väga tugev tundelisus. Neile oleks justkui natuke teada, milles on saladus, ja nad justkui tunnetaksid seda. Ja minu näidendite tegelased on kõik slaavilikt väga tundelised. See ei tähenda, et ma seda teiste rahvaste tundelisusele vastandaks. Nii tundelisus lihtsalt avaldub „slaavi rahva“ vaimses koodis. Ei midagi rohkemat. Igal rahval on oma tundelisus, mis avaldub olemoodi. Minu näidendites on aga kõige kummalisem see, et minu tegelased on peaaegu alati lääneeurooplased või ameeriklased, kuid nende tundelisus on läbi ja lõhki slaavilik. See on ime-lik. Jah, väga naljakas ja imelik.

Milliseid „Päikesetriibu“ lavastusi olete näinud, millega need teid üllatavad on?

Kui vähegi võimalik, üritan ma oma näidendite esietendustel mitte käia. Oma elu jooksul olen ma ainult mõnda oma näidendi lavastust näinud. „Päikesetriipu“ pole ma näinud. Aga ma olen seda näidendit ise lavastanud. Nii et tuleb välja, et üht lavastust ma siiski olen näinud. Ja see lavastus mulle meeldis, umbes 80%. See protsent on väga kõrge.

Milline on olnud teie loomingu vastuvõtt vene ja välispubliku poolt? Milline on hea publik, kus olete seda kohanud?

Muidugi on minu näidendid enne-koike mõeldud Venemaa publikule. Ikka sellesama tundeliseuse pärast. Ma olen läbi ja lõhki vene autor. Ja seepärast on mul kõige lähedasem kontakt muidugi Venemaa vaatajaga. Aga kummalise asjaolude kokkusattumise tõttu tuuakse minu näidendeid kõige rohkem lavale hoopis Euroopas, kusjuures väga tihti ja väga palju just nimelt Lääne-Euroopas. Isegi minu tekstide õigustega tegeleb Berliini kirjastus. Nii et lavastuste arvult olen ma pigem Lääne-Euroopa näitekirjanik. Ka see on imelik ja naljakas!

Kelle tagasisidet oma tööle vajate, ot-site? On teil olnud õnne kaasamõtleva kriitikaga?

Mina kirjutan ja lavastan publikule. Mina teen teatrit publikule. Publik on minu kriitik ja minu kriteerium. Ma olen publiku teener. Minu põhikriteeriumiks on minu lavastusele müüdud piletite hulk. Ma armastan oma publikut. Ja ma saan väga haiget, kui publik mind enam ei armasta. Arvustused ei lähe mulle üldse korda. Kahjuks on tõsikriitika institutsioonina igal pool samahästi kui välja surnud. Igal juhul Poolas ja Venemaal tõelisi kriitikuid enam pole. Sellepärast ei pööra ma arvustustele juba ammu enam tähelepanu. No kuidas saab kriitik kirjutada arvustust, kui ta on lavastust ainult üks kord vaatamas käinud? See

pole mitte arvustus, vaid pelgalt mulje või nupuke. Selleks et lavastuse üle tõeliselt arutleda, on tarvis: 1) lavastust vähemalt kolm korda vaatamas käia, kusjuures eri aegadel – esietendust, viiendat etendust ja siis näiteks kümnendat; 2) näidend kindlasti läbi lugeda; 3) väga hästi tunda konteksti, milles lavastaja ja näitekirjanik elavad

Ma arvan, et kõige tähtsam sõnum Jumalalt, mida ma suurima heameelega laiali kannan, on sõnum meile kõigile: naerge ja olge rõõmsad.

Ivan Vöröpajev režissöörina oma filmi „„Delhi“ tants“ esilinastusel Rooma filmifestivalil 2012. Foto: ABACA PRESS / Vida Press.

ja loovad. Minu näidenditele hinnangut andes tuleb lisaks veel sellestki aru saada, mida tähendab „vaimne praktika“. Meil Poolas aga tuleb kriitik esietendusele või, taga hüllemaks, teisele etendusele (mis sest, et kõik teatriprofessionaalid teavad, et teine etendus kukub alati kõige kehvemini välja) ja siis annab oma hinnangu kategoorias „Nii ongi“, st serveerides seda objektiivse, mitte subjektiivse (kategoorias „Mulle tundub“) hinnanguna. See on väiklane ega vääri tähelepanu. Sellepärast palungi ma publikul arvustused lugemata jätta ja neid mitte uskuda. Välja arvatud siis, kui arvustuste taga on tõsine kulturooloogiline töö. Aga selliseid arvustusi on käputäis.

Kas olete kursis oma tööde käekäigu ja vastuvõtuga Eestis?

Muidugi olen. Võib-olla mitte kõigi lavastustega, aga Lembit Petersoni lavastusi „Joobnud“ ja „„Delhi“ tants“ ma muidugi tean. Ma pole neid küll näinud, aga ma olen Lembitule väga tänulik. Ja üldse kõigile, kes minu näidendeid lavastavad. Ma olen Eestis käinud ja seal isegi oma lavastuses mänginud. Mul oli seal väga tore olla. Imetoredad inimesed, suurepärane maa.

Kui vene lavastaja Kirill Serebrennikov suleti koduaresti, kirjutasite 2017. aastal kolleegidele, Venemaa teatralidele avaliku kirja ja kutsusite neid üles mitte vastu võtma rahalist toetust selle võimu käest, mitte andma oma mainet ja loomingulist energiat selle võimu kindlustamise heaks ei kunstis, meedias ega muul viisil. Milline on olnud teie kirja mõju?

Mulle tundub, et olematu. Minuga polnud peaaegu mitte keegi nõus. Ja ma saan nendest inimestest aru. Mina ise elan ja töotan ju Poolas. Ja minul

on justkui kerge Vene võimuga mitte koostööd teha. Kuigi päris nii see pole. Ma olen ju vene autor ja pärast seda kirja on mul tunduvalt keerulisem Venemaal töötada. Aga kolleegide kriitikat enda suhtes võtan ma kuulda. Igatahes mingit mõju kiri ei avaldanud.

on justkui kerge Vene võimuga mitte koostööd teha. Kuigi päris nii see pole. Ma olen ju vene autor ja pärast seda kirja on mul tunduvalt keerulisem Venemaal töötada. Aga kolleegide kriitikat enda suhtes võtan ma kuulda. Igatahes mingit mõju kiri ei avaldanud.

Ivan Vöröpajev
„Päikesetriip“

Lavastaja ja kunstnik Hendrik Toompere jr, tõlkinud Margus Alver.

Esietendus 16. novembril 2018 Maalisalalis.

Osades: Harriet Toompere ja Nikolai Bentsler.

sisu ja vorm on lahutamatud ja ühtsed. Ma ei soovi lavastaja metafoori, ma tahan, et lavastataks nii, nagu on kirjutatud. Ma tahan seda just vaatajana. Ja muidugi autorina ka. Kuigi Vitja lavastused on väga populaarsed. Ja ma olen selle üle rõõmus. Minu jaoks on suur au, et ta minu näidendeid lavale toob. Aga rohkem on nad tema lavastused kui minu näidendid.

2002. aastal koos Rõžakoviga tehtud läbimurdelavastus „Hapnik“ teatris teatr.doc vastandus teravalt tollase dramaturgia ja teatri peavoolule. Nüüd olete te mõlemad ühed tunnustatavad loojad Vene teatris, töötate suurtes teatrinstitutsioonides ja olete pälvinud kõige mõjukamaid preemiaid, teie enda näidendeid lavastatakse kõikjal Venemaal ja väga paljudes välisriikides. Kas võib öelda, et olete ise saanud peavooluks? Isade ja poegade vaheldumine on elu ringkäik – kas omakorda teie suhtes kriitiline noor uuendajate põlvkond juba pais- tab vene teatris?

Ma väga tahaksin, et tuleks peale uusi autoreid, kes ütleksid: „Vöröpajev? Tema on ju igavene vana känd! Ajale jalgu jäänud. Vaat hoopis nii tuleb kirjutada!“ Ja et nad mind üle „tänapäeva laeva parda“ viskaksid (*viide vene futuristide manifestile „Kõrva-kiil ühiskondlikule maitsele“ (1912), mille autorid soovitasid „heita Puškin, Dostojevski, Tolstoi jne, jne üle tänapäeva laeva parda“ – tlk; kasutatud M. Eelranna tõlget 23.2.2018 Sirbist M. Trunini artiklist „Imelikud katsumised“*). Ja näitaksid, kuidas tuleb kirjutada! Mina olen igati jultumuse ja uuduse poolt. Ma väga loodan, et selliseid autoreid hakkab välja ilmuma. Ootan väga.

Kust leiate uusi loomingulisi impulsse, uut energiat nii kirjutamiseks kui ka lavastamiseks? Kas oskate seda ka sihitadlikult otsida?

Autori elu on väga keeruline ja kummaline. Hiljuti kirjutasin ma uue näidendi pealkirjaga „Ärevus“. Ma üritasin selles rääkida sellest, kes autor selline on. Kunstis on autor ja interpreet. Näitekirjanik on autor. Lavastaja ja näitlejad on interpreedid. Kui ma lavastajana töotan, siis olen ma alati interpreet. Ja interpreet olla on tervisele väga kasulik. Ma lugesin hiljuti, et kõigist kunstiinimestest kõige kauem elavad dirigendid (ehk muusika interpreedid) ja kõige vähem heliloojad (ehk autorid). Autor olla on keeruline. Vahel väljakannatamatu. Mulle on abiks jooga, minu pere. Ja mis kõige tähtsam, muidugi aitab mind teadmine, et tegelikult on autoreid ainult üksainus – Issand Jumal.

Olete rääkinud, et autorina ja lavastajana tajute end kui vahendajat – nagu postiljon, kes kannab sõnumeid laiali. Milliste teemadega, milliste sõnumite laialikandmisega praegu tegelete või tegeleda tahaksite?

Teemad, millega ma tegelen, on inimestevaheline kommunikatsioon, elu mõte ja arengu olemus. Minu põhitööriist on huumor. Ma kirjutangi peamiselt komöödiaid. Mulle nii meeldib, kui inimestel on rõõmus meel ja nad naeravad! „Päikesetriibu“ lavastuses, mille ma Poolas ise tegin, on publik naerust hullumas. Nii puhastabki komöödia hinge. Komöödia on ju uskumatu jõud! Ma arvan, et kõige tähtsam sõnum Jumalalt, mida ma suurima heameelega laiali kannan, on sõnum meile kõigile: naerge ja olge rõõmsad.

Küsinud Ene Paaver

Küsimused vene keelde ja vastused vene keelest tõlkinud Margus Alver

Seiklus täis võlukunsti

Albert Einstein olevat öelnud, et kui tahate, et teie lapsed oleksid intelligentsed, siis rääkige neile muinasjutte; kui soovite, et nad oleksid veelgi intelligentsemad, siis rääkige neile veel rohkem muinasjutte.

Astugem koos lastega võlumaailma, otse imede ja ootamatuste, hea ja kurja võitluse keskele. Öde-venda Janne ja Joosep leiavad müstilise loitsuraamatu, mis võtab nad endaga kaasa kummalisse, aastasadu lohe needuse all kannatanud Regnumi kuningriiki. Rahvas ootab, et just Janne ja Joosep needusele lõpu teeksid! Mehis Pihla teatritekst põhineb Helen Käiti raamatul „Janne ja Joosep. Lohe needus“ I ja II osa (Randvelt Kirjastus, 2013 ja 2014).

Mehis Pihla, autor:

Palun meenuta mõnda oma head lapsepõlveraamatut.

Üks lemmikautoreid oli lapsepõlves mõistagi Astrid Lindgren ja lemmikteos „Vennad Lövisüdamed“. Kusjuures sellel raamatul on „Lohe needusega“ väga palju ühist: mõlema peategelased on sama pere lapsed, mõlema tegevus toimub fantastilises-müstilises maailmas, mõlemas võideldakse kurja valitseja ning võimsa lohega. Enne dramatiseerimist lugesin lövisüdamed uuesti üle

Mehis Pihla: Me anname isegi oma elu sündmustele tähendusi muinasjutu loogikast lähtuvalt.

ja mulle tuli meelde, mis mind lapsena selle juures kõige enam võlus – Lindgreni tegelased hoolivad teineteist väga-väga-väga. Pole ime, et mu ema nuttis, kui ta seda raamatut mulle ja mu õele ette luges. See lastevaheline siiras armastus läheb korda igas vanuses ning minu arvates on see ka „Lohe needuses“ tugevalt olemas.

Kas sul on ka meeldejäädvalt halba lasteraamatut(lasteteatri)-kogemust?

Mul on paar mälestuspilti. Esimene. Vanemad viisid mu kunagi „Karu-poeg Puhhi“ vaatama ja Iiahil tuli saba küljest ära. See oli mulle mõistev, et kostüümi küljest ikka pudeneb asju ära ja need tuleb tagasi panna. Aga ma ei saanud aru, kuidas see nael sellele näitlejale haiget ei teinud, kes kostüümi sees oli? Ma mõtlesin sellele terve etenduse.

Teine pilt. Meie koolis käis mingi trupp ja mängisid kolme pörsakest. Vahetult pärast etendust ma nägin neid samu näitlejaid koolimaja taga ja nad tegid suitsu. Ma mõtlesin, et need näitlejad on vist kõige lähedamad tegelased üldse.

Milline on sinu suhe muinasjuttudega, nii rahvapärimeusega kui ka kirjanike loodud kunstmuinasjuttudega?

Mulle tundub, et kõik on muinasjutt. Kui ma õppisin Tartu Ülikoolis semiootikat, siis me lugesime Vladimir Proppi „Imemuinasjutu morfoloogiat“, kus ta toob välja võlumuinasjuttude põhilised süžee-elementid: alates sellest, kuidas kangelane kodust lahkub ning lõpetades abiellumise ja troonile asumisega. Ma olin toona väga üllatunud, kui võrd paljud kaasas olnud filmid, sarjad, arvutimängud jne alluvad täpselt samale struktuurile. Me anname isegi oma elu sündmustele tähendusi muinasjutu loogikast lähtuvalt ja loodame, et elame „õnnelikult oma elupäevade lõpuni“.

■ ■ ■

Kersti Heinloo, lavastaja:

Palun meenuta mõnda oma head lapsepõlveraamatut.

Lapsena olin ma andunud muinasjuttude lugeja. Muidugi ka sarja „Seiklusjutte maalt ja merelt“ lugeja. „Kolm musketäri“, „Peata ratsanik“ haarasid nii, et öösiti pidi salaja teki all lugema. Ma armastan senini küllusliku fantaasiaga lugusid, kus juhtuvad imed ning

hea saab kurja üle võitu. Seetõttu ahmisin veel ülikooli ajal „Harry Potterit“ ja „Sõrmuste isandat“.

Millised lastelavastused on sulle elamuslikud olnud, olgu endale lapsena või nüüd oma lastega teatris käies või ka näitlejana mõnes mängides?

Mulle väga meeldis Kaili Viidase lastelavastus „Pörr...!“ Endlas. Sel suvel nähtud „Gulliveri reisid“ Nukuteatris, varasemad „Päl-täna poisid“ ja „Krabat“ Linnateatris. Meeldib, kui näen nutikaid ja ootamatuid lahendusi nii lavastaja ja kunstniku kui ka näitlejate töös. Kui lastelavastusele pole tehtud grammigi hinnaalandust. Ise olen lastelavastustes vähe mänginud. Aga ikooniline Lumivalgeke on minu rollide nimistus siiski olemas :) (Vanemuise teatris aastal 2004, lavastas Laur Kaunissaare).

Butafoor Lea Ojami käe ja pintsliga all võtavad kuju võluriigi lossi rõdukaunistused. Ja keegi on nende taga peidus ... Foto: Kadri Hallik.

Kersti Heinloo: Minu ukseid muinasjutumaailma ja argielu vahel on täiesti valla.

Kui laialt lahti käivad su ukseid muinasjutumaailma ja argielu vahel?

Minu ukseid muinasjutumaailma ja argielu vahel on täiesti valla. Usun ikka haldjaid ja päkapikke, lumeinimest ja lohesid.

Millisele vanusele võiks „Lohe needus“ sobida?

„Lohe needus“ võiks vaatamiselaust pakkuda lastele ja täiskasvanutele vanuses 8+.

■ ■ ■

Kristjan Suits, kunstnik:

Palun meenuta mõnda oma head lapsepõlveraamatut...

Enn Kippeli „Meelis“. Seikluslik ajalooline lugu on jätnud kustumatu mälestuse.

... ja teatrielamust.

„Armastus kolme apelsini vastu“, mida nägin umbes 7-9-aastasena. „Ööd on siin mustad!“ Ei pea sugugi olema lastetükk, et laps teatris sügava elamuse saaks. Lapsena tundub teatri maagia tohutult palju suurem, aja jooksul perspektiivid vähenevad. Elus ka. Tagantjärele mõtled kivile, mis lapsena tundus hiiglaslik, praegu vaatad – vaevu põlveni. Vahemaad, perspektiivid muutuvad. Kunagi tundus kahe kilomeetri kaugusel asuv kool olevat ääretult kaugel, praegu mõtled, et lend üle ookeani kestab kümme tundi, mis seal ikka, lähed ruttu, ja kaks tundi sõitu pole üldse midagi erilist.

Kust sa tead, milline võiks välja näha võlumaailm?

Ma elasin seal lapsena. Võrtsjärve ääres, keset metsa.

Kristjan Suits: Ka suurtele inimestele võib elu vaatamiseks anda uuesti fantaasia perspektiivi, pilgu, et maailm on suur ja võluv.

Mehis Pihla

„Lohe needus“

Helen Käiti samanimelise lasteraamatu ainetel

Lavastaja Kersti Heinloo, kunstnik Kristjan Suits (Tallinna Linnateater), helilooja Ardo Ran Varres, liikumisjuht Raho Aadla, valguskunstnik Airi Eras. Esietendus 30. novembril 2018 suures saalis.

Osades: Teele Pärn, Christopher Rajaveer, Viire Valdma, Liisa Saaremäel, Aleksander Eelmaa, Inga Salurand, Päärü Oja, Sander Roosimägi.

Tegelikult ei meeldinud mulle lapsepõlves üldse mitte muinasjutud ega fantaasiaraamatud, nagu laste puhul tavaline, vaid hoopis igapäevaelust pajaavad lood. Aga see igapäevaelu pidi loomulikult põnev olema, näiteks nagu Astrid Lindgreni „Meisterdetektiiv Blomkvist“. Ma ei julge isegi pakkuda, mitu korda ma seda raamatut lugenud olen, aga üle kümne korra kohe kindlasti. Ja iga kord oli täpselt sama põnev kui esimesel korral! Iga kord hoidsin hinge kinni, kui Valged Roosid Punaste Rooside vastu salaplaani pidasid, Nuuskmõmmikut peitsid või mõrvarit jälitasid.

Teine minu jäägitu armastuse võitnud raamat oli samuti Astrid Lindgreni sulest – „Bullerby lapsed“. Vaatamata sellele, et seal sõda ei peetud ja mõrvarid ei jahitud, oli see minu jaoks täpselt sama põnev. Millegipärast seostub mul siamaani sõnapaariga „õnnelik lapsepõlv“ just Bullerby küla laste elu ja toimetused.

Tegelikult ongi nüüd vist koht ausaks ülestunnistuseks – jah, ma olen tohutu Lindgreni fänn ning loen tema teoseid veel vahel nüüdki. Mitte miski ei aita paremini lõõgastada, kui paar peatükki „Bullerby lapsi“!

Olen tohutu Tolkieni fänn, läbi lugenud kõik tema eesti keeles ilmunud pompöössed saagad ning ära vaadanud hiigelpikad filmid, aga „Janne ja Joosepi“ kirjutamisel ma siiski „Kääbiku“ ega „Sõrmuste isanda“ peale ei mõelnud. Ühest ja konkreetset eeskujut mul polnud, on aga siiski kaks teost, mis mind teataval määral inspireerisid ja „käivitasid“.

Esiteks Jaan Rannapi „Maari suvi“. See on täpselt selline raamat, mille puhul on raske öelda, kas tegemist on fantaasia- või n-ö elulise jutustusega. Mis mind lapsena selle teose puhul võlus, on raamatu lõpus tekkiv küsimus, kas vanaema-vanaisa juures suve veetva Maari seiklused toimusid võlumaailmas (kas selline on äkki tõesti olemas?), või nägi tüdruk lihtsalt und. Olen sama loogikat kasutanud ka „Jannes ja Joosepis“ – kas öde-venda käisid tõesti lohega võitlemas või oli see kõigest unenägu? Mulle meeldivad raamatud, mis jätavad lugejale õiguse ja võimaluse mõne asja üle ise otsustada, käesoleval juhul siis selle üle, kas võlumaailm on tõesti olemas või nägid lapsed und – küll imelist ja seiklusrohket, aga ikkagi ainult und.

Teine teos, mis mu mõttelõnga suunas, on taas pärit surematu Astrid Lindgreni sulest, sedakorda „Vennad Lövisüdamed“. Käisin mõned aastad enne „Lohe needuse“ kirjutamist tütreaga Rakvere Teatris Üllar Saaremäe lavastust vaatamas ja see jättis mulle väga sügava mulje, tuues taas meelde lapsepõlves raamatu lugemisest tekkinud emotsioonid. Kuigi jah, kui alguses on minu lohed pigem Lindgreni Katla moodi, siis lõpus võib tuua pigem paralleele maailma vallutanud rohelise sookolli Shreki multikates figureerinud tegelasega, kellest filmi edenedes saab peaaegu et taltsas koduloom.

Millist vastukaja olete „Janne ja Joosepi“ kohta saanud, mida lapsed teie kohtumistel küsivad?

Sellega on selline naljakas asi, et enamasti esitatakse küsimusi minu teiste, täiesti tavaliste laste tavalistest tegevustest rääkivate raamatute, eriti „Aardejaht Nõmmel“ kohta. Minu arvates on põhjus selles, et kuigi muinasjutumaailm on põnev, räägitakse nendes teistes raamatutes lastele tuttavatest kohtadest, mõne puhul võib-olla lausa kodutänavast. Tekib selline ahaa-efekt – aga ma olen ju ise ka seal olnud, ise ka selliseid asju teinud! Tõenäoliselt samastavad väikesed lugejad ennast nende tegelastega rohkem.

Lohedest ja võluriikidest on tehtud palju võimsate eriefektidega filme – kas muinasjutuline lasteraamat saab nendega võistelda ja kas üldse peakski?

Raamat on raamat ja film on film. Teine võib esimest täiendada, aga mitte asendada. Ma tean, et tänaastele noortele on kohati raske selgeks teha, miks peaks vaeva nägema ja kaks nädalat raamatut lugema, kui võib ära vaadata kahetunnise filmi. Samas arvan, et need, kes raamatute lugemise võlu kord avastanud, mõistavad, mida silmas pean. Film on lõplik toode, see ei jäta fantaasiale eriti ruumi, raamat, vastupidi, ärgitab lugejat mõtlema, oma fantaasiat lendu laskma.

Millisele vanusele võiks „Lohe needus“ sobida?

Ma ei tahaks siinkohal mingeid aastakäike välja käia, ütlen vaid, et mulle teadaolevalt on seda lugenud nii viieteist aastased noored kui ka emad oma kolmeaastaste unejutuks.

Küsis Ene Paaver

Orkestri tähtsaim pill

„Iga muusik kinnitab teile meelsasti, et orkester võib igal ajal loobuda dirigendist, aga mitte kontrabassist,“ väidab ülevas meeleolus Mees kontrabassiga saksa kirjaniku Patrick Süskindi (1949) tragikoomilises monodraamas „Kontrabass“ (1980, eesti keeles ilmunud 1996).

Kontrabassimängija jaoks on tema pill palju enam kui ese, enamatki kui instrument – kontrabass on isikustatud nagu lähedane elukaaslane, kelle suhtes mängija tunneb inimlikku kiindumust ja vastumeelsust. Ühel hetkel on tunded ülevad: „See, milleni ma jõuda tahan, on konstateering, et kontrabass on kindlalt kõige tähtsam orkestripill üldse. See ei paista temast küll välja. Aga ta moodustab kogu orkestri karkassi, millele ülejäänud orkester saab üldse tugineda.“ Aga tunneteskaala teises otsas võib olla hoopis ärritus ja tüdimus: „Muide, ma ei tunne ühtegi kolleegi, kes oleks hakanud vabatahtlikult kontrabassi mängima. Ja kuidagi võib sellest ka aru saada. See instrument ei ole just eriti käepärane. Kontrabass on rohkem, kuidas ma pean ütleva, takistav ese kui pill.“

Patrick Süskind „Kontrabass“

Näitejuht Rein Oja, kunstnik Jaanus Vahtra, muusikaline kujundaja Mingo Rajandi, tõlkinud Helgi Loik.

Esietendus 25. jaanuaril 2019 väikses saalis.

Osades: Guido Kangur ja Mingo Rajandi.

Orkestrandi pihtimuses avanebki emotsionaalne vihkamise-armastuse suhe oma pilli, aga pillist kõneldes ka üksildase inimese läheduseigatsus, pendeldamine muusikarõõmu ja töörutini vahel. Tunded ulatuvad melanhooliast

See näidend on inimese dialoog muusikaga.

ülevuseni, üksinduse traagikast boheemlasliku argielu koomikani. Kui tahes tähtsat rolli ka ei mängiks mehe elus kontrabass, täidab tema südant ikkagi armastus teise inimese vastu ja orkestriaugust kiirgab igatsev pilk kauni soprani poole laval...

„Kontrabass“ on kirjutatud pihtimusena, kõneleja pöördub kuulaja poole – aga kas need oleme meie, saalisistujad, või hoopis ta enda peegelpilt, publik saab kuulda mehe sisekõnet?

Madis Kõiv, Aivo Lõhmus

„Põud ja vihm Põlva kihelkonnas nelätõistkümnendama aasta suvõl“

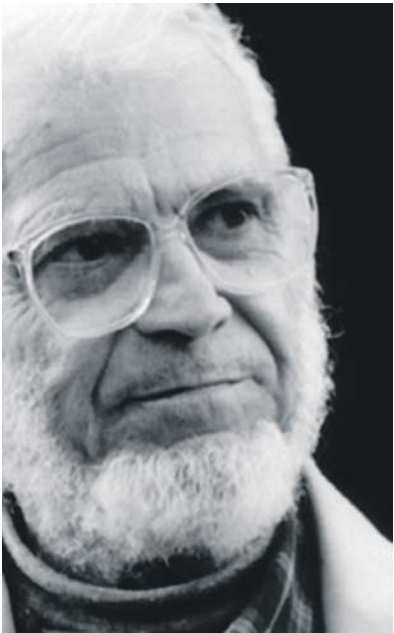
Lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Pille Jänes.

Esietendus 26. aprillil 2019.

1914. Taluelu ehe argipäev oma poriste teede ja viljapeksuga. Maailma ähvardavate poliitiliste sündmuste kauge, kuid isegi Võrumaa soppi järjest selgemini kuuldav kõma. Ajastu moodsad filosoofid ja aurumasinad ning küllakogukonna tihe üksteisega seotus ja karm kontroll. Tartu ja Peterburi kõrgkoolid ning Pekri talu ja Põlva pagaripood. Armastus, nii nagu kellelegi antud, mälestused, nii nagu keegi oma elu sündmusi oluliseks pidada tahab või oskab. Lopsakas lõop

läinud noori ja vormivad nende saatusi. Nõnda segunevad ja põimuvad globaalne ja lokaalne, filosoofia ja psühholoogia“ (Luule Epner „Saateks“. Madis Kõiv „Näidendid“ II, 2007).

1987. aastal ilmunud näidend kõneleb Madis Kõivu perekonnaloost, mille erinevaid seiku, inimesi ja mälestusi ta oma erinevates teostes üha välja valgustas. „Põua ja vihma“ puhul oli neil koostöök Aivo Lõhmusega ühine

Madis Kõiv. Foto: Priit Pedajas.

ja ajaloodokumendid, argielu naljakad pisiasjad ja saatuslikud valikud, armunud vaikumine pimeduses ja ajaloo täistuudid.

„Põud ja vihm“ on väga rikas, väga mitmekihiline näidend. See on ühekorraga ühe talupere lugu, ehe Võru keele ja maa lugu, möödunud sajandi alguse Eesti lugu ja Euroopa lugu – sel 1914. aasta põuasuvl, mil nad kõik pühtii maailmasõja tulisesse pöörisesse. „Nii „suure maailma“ kui isiklike suhete tasandil kasvavad pinge ja ängistus ning sündmused tüürivad vääramatult katastroofi poole. Ajastu vaimsust mõjutanud mõtlejate – Nietzsche, Dostojevski, Tolstoi – ideed erutavad Võrumaa külast suurtesse koolidesse

siduv tagamaa, ühised Võrumaa lapsepõlvemaastikud, „vere ja maa“ alusel sündinud sõprus, nagu Kõiv hiljem ütles. Imeline võru keel kõlab siin kogu oma lopsakuses ja kujundlikkuses ja on tundliku keelekõrvaga põhja-eestlastelegi kindlasti mõistetav.

„FRIEDRICH: Püha Vinnemaa lätt Euroopahe ... Tuust inämb ei päsē, sääne voodušeulenie om Peterburin praegust, rahvas seen inämb ei püsüki“, kõik om uulitsidõ‘ pääl nigu‘ suur pido olõssi. Laulva, rüükvä ja tand’sva ... lippõga’. Ohvitseri’, kes ette trehväse’, pillutass säälsamatsõn üless. Minno kah tahtsõva’ tükess kisku, ‘pässü viil juuskma. Rahvas taht sõta ja tuud tä saa.“

Slawomir Mrozek

„Armastus Krimmis“

Lavastaja Hendrik Toompere, kunstnik Pille Jänes, tõlkinud Hendrik Lindepuu.

Esietendus 15. veebruaril 2019 suures saalis.

Osades: Hilje Murel, Marta Laan, Merle Palmiste, Raimo Pass, Sulev Teppart, Mait Malmsten, Markus Luik, Karmo Nigula, Maria Klenskaja, Hendrik Toompere.

„Armastus Krimmis“ on Slawomir Mrozeki mahukamaid näidendeid. See on valminud 1990. aastate alguses. Nii et selle kirjutamise ajaks oli Mrozekil seljataga juba pikk ning viljakas loometee, mille tähteosad nagu „Tango“ ning „Emigrandid“ on tuttavad ka eesti publikule. „Armastus Krimmis“ on poola absurdikirjaniku panoraamne vaade oma kodumaa müstilisele naabrile, Venemaale. Mrozek põimib osavalt kultuuriloost tuntud motiive ning teemasid, pastiššist kasvab aga valus grotesk. Tegevusajaks on valitud kolm märgilist perioodi, mille muutuste ning pööretega peavad tegelased hakkama saama. Lugu algab tšehhovliku stseeniga tsariajalal, jätkub 1920. aastate lõpus ning jõuab lõpuks postkommunistlikku aega 1990ndate alguses. Ilmekaks kokkuvõtteks võiks olla ühe tegelase katse kõnetada võõrast: „Izvinite, gaspadin... Izvinite, tavarištš... Do you speak english?“.

Lavastaja Hendrik Toompere tutvustab uut lavastust sõnadega: „See lavastus ei räägi muidugi sõnakestki sellest,

millest räägib meie president. See lavastus ei räägi sõnakestki sellest, millest räägib ajaleht. See lavastus ei räägi sõnakestki, millest räägib Utopia. See lavastus räägib sellest, milline on meie naaber oma ilustamata ilus. See lavastus räägib sellest, milline on homme su naaber. See lavastus räägib, kuidas ta on peale pohmelli. See lavastus räägib Venemaast. See lavastus räägib Eestimaast. See lavastus räägib sellest, kuidas sa iga jumala päev poodi lähed ja siis seal mõtled, et kas osta või mitte, ja kui sa koju tuled, siis mõtled, kas kurat oleks hea, kui oleks ikka vene võim ja siis mõtled, ei, parem ikka Soomes tööd teha ja hea, et lapsed väljamaal õpivad ja peaasi, et nalja saaks. Ohh õudsalt tahaks peale väsitavat tööpäeva nalja saada, sest no ma olen ju nii õõõudsalt väsind sellest päevast, et andke natukenegi mingit nalja sel teemal ja mis ma siis nyidooohh teen?

See lavastus on kokkuvõte – kuidas ellu jääda. Stalinlik barokk ja isiklik amokk.“

ESIMENE LUGEMINE

Karl Koppelmaa „Roheline nagu laulaks“

Esimene lugemine 22. novembril 2018 Maalisaalis, lavastajana juhendab Hendrik Toompere jr.

Karl Koppelmaa näidend võitis tänava kevadel peapremia Nürnbergi Linna-teatri XIII näidendivõistlusel („Talking About Borders“, kuhu seekord olid oodatud tekstid Balti riikide autoritelt. Žüriiliikme Ott Karulini sõnul iseloomustas võidunäidendeid (II ja III koht läksid leedulastele) argi- või pederdraama vormis Euroopa kui kodu, ideaali ja ka mälestuse käsitlemine. „Eriti ilmne on see just võidutöös, Karl Koppelmaa näidendis „Roheline nagu laulaks“. Tegu on viie tegelase põimunud monoloogide abil jutustatud utoo-

Andrus Kivirähk

„Isamaa pääsukesed“

Lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Pille Jänes, muusikalised kujundajad Tõnu Kaljuste ja Tõnis Kõrvits, muusikaseadete autor Tõnis Kõrvits.

Esietendus 15. juunil 2018 Keila kultuurikeskuses.

Osades: Ülle Kaljuste, Marta Laan, Viire Valdma, Maria Klenskaja, Ester Pajusoo, Teele Pärn, Tiit Sukk, Christopher Rajaveer, Tõnu Oja, Taavi Teplenkov, Tõnu Kark, Karmo Nigula.

Isamaa pääsukesed lendavad taas 2019. aasta suvel

EV 100 teatrisarja „Sajandi lugu“ raames sündinud Andrus Kivirähki „Isamaa pääsukesed“ tuleb taas lavale 2019. aasta suvel. Keila kultuurikeskuses mängitud Priit Pedajase lavastus näitab ühe väikese paiga elu, mida hoiavad üleval toimekad naised, sest nagu on öelnud Kivirähk, siis „mehed on Soomes tööl või poe taga või vaatavad telekast vormeleid“. Kohaliku näiteringi juhil Pilvil (Ülle Kaljuste) tuleb idee vabariigi väarikat sünnipäeva tähistada millegi erilisega, nimelt Vabadussõja-ainelise muusikaliga. Sobiva trupi kokkupanemine ei lähe päris plaanitud, aga ärajätmine ei tule ka kõne alla, siis peavadki naised loomingulisi vangerdusi tehes asjaga ikka ja jälle ise hakkama saama. Kivirähk selgitab näidendi sünnilugu veel sõnadega: „Sõidan päris palju mööda Eestit ringi, käin koolides, raamatukogudes ja kultuurimajades lugejatega kohtumas ja see näidend ongi omamoodi kumardus neile toredatele prouadele, kes mind on külla kutsunud, lahkelt kantseldanud, omaküpsetatud kooki pakkunud ja üldse erakordselt sümpaatse mulje jätnud. Just selliste vahvate naiste najal kohalik elu Eestimaal püsibki.“ Kriitik Jaak Allik kirjutas, et „Isamaa pääsukesed“ on sarja kõige traagilisem lugu. Ja samas – naerda saab kõvasti.

Lucas Hnath

„Nukumaja, osa 2“

Lavastaja Mehis Pihla, kunstnik Kristjan Suits, tõlkinud Triin Tael.

Esietendus 29. märtsil 2018 väikses saalis.

Osades: Kersti Heinloo, Jaan Rekkor, Mari Lill, Lauli Otsar (Kuressaare Linnateater).

Lucas Hnathi näidend „Nukumaja, osa 2“ on Henrik Ibseni „Nukumaja“ järg. Kui Ibseni näidend lõpeb Nora kodust lahkumisega, mil ta jätab maha oma mehe ja kolm last, siis teine osa algab Nora naasmisega viisteist aastat hiljem. Hnathi näidend esietendus Broadway’l 1. aprillil 2017 ning esmalavastus oli väga menukas, olles nomineeritud paljudele auhindadele ja võites neist enamiku. Aastal 2018 on „Nukumaja, osa 2“ juba maailmas enim lavastatud kaasaegne Ameerika näidend.

Draamateatris on Ibseni järje lavastajaks värskest trupiga liitunud Mehis Pihla: „Hnath on oma näidendi üles ehitanud dialoogidele. Nora peab järgemööda silmitsi seisma talle ema eest olnud teenijannaga, oma mehega ning oma tütrega. Kui Ibseni „Nukumajas“ on kesksel kohal naise roll 19. sajandi ühiskonnas, siis Hnath kasutab Ibseni tegelasi, et uurida, kas sellisest pere lagunemisest on üleüldse võimalik võitjana välja tulla ning kuivõrd on tegu puhtalt isekusega.“

Uued tulijad Draamateatris

Sellest sügisest ühines kirjandustoaga dramaturg Mehis Pihla ning trupiga liitus näitleja Teele Pärn. Teele ja Mehis istusid uue alguse puhul korra maha, et teineteise käest uurida senitehtu kohta ning rääkida... teatrist.

Teele Pärn. Foto: Kadri Hallik.

Mehis Pihla. Foto: Kadri Hallik.

TEELE: Mis täpselt on sinu seos Tallinn-Tartu maantee tehniliste lahendustega?

MEHIS: Ma projekteerin tänavavalgustuse Aruvalla-Kose lõigule. Lisaks veel maakaablite lahendused kohtades, kus elektriliinid peavad tee alt minema.

T: Nii et see ei olegi väljamõeldis! Aga see pole ju sinu eriala?

M: Ma olen lõpetanud semiootika Tartu Ülikoolis. Aga projekteerijaks sain pooleldi tutvuse kaudu. Pärast ülikooli otsisin tööd ning mind kutsuti sidefirmasse tööle. Ma olen Koselt pärit ja kuna tegemist on väikese

ma poleks lavakasse sisse saanud, siis arvatavasti tegeleksin sellega edasi. Sina ju õppisid samuti enne lavakat midagi muud?

T: Ma õppisin Tallinnas kaks aastat eesti filoloogiat. Mulle väga meeldis see eriala. Kui ma lavakasse sisse ei saanud, siis ei olnud minu jaoks raske valida, mida tol hetkel edasi õppida, sest mind väga huvitas kirjandus. Valisin aga Tallinna ülikooli, sest tekkis tunne, et Tartusse minnes oleksin nagu millegi eest põgenenud või sildu põletanud. Pealegi olid TLÜs väga head õppejõud nendel teemadel, mis mind huvitasid.

vitavad maailma, sest nad loovad magalarajoone ka enda ümber ja nad pole looduseusku. Ma tahaks nendele, kes nii mõtlevad, öelda seda, et Arvo Pärt lõi tintinnabuli stiili Szolnoki peatuse paneelmajas (*naerab*). Aga jah, terve elu käisin VHK-s ja olin teatriklassis ka. Kust sina pärit oled?

M: Mina olen Koselt. Kunagi käisin Tallinnas korvpallitrennis ja kui ma end tutvustades ütlesin, et olen Koselt, siis kohe öeldi, aa, see on ju see koht, kust kõik lähevad ehitajaks.

T: Kas see ajas sind närvi?

M: Ei, sest paljud sealt hakkavadki ehitajaks.

pooltel teel tagasi minna ja samal ajal on teine konn talle järele tulnud, kas nad siis mahuvad teineteisest mööda või tekib tropp... Aga peaks vist teatrist ka rääkima?

T: Kes või mis on su loomingut tugevasti mõjutanud?

M: Kunagi Tartu Ülikoolis läksin üliõpilasteatrisse, kus tegeletakse hästi palju absurdditeatriga. Tegime lavastuse Daniil Harmsi elust, ja see vene absurd on mulle küll väga meelindud. Harmsi raamatut loen pidevalt üle. Selles on midagi väga hingelähedast. Eks ma olen proovinud teda kopeerida. Mulle tundub, et sellises tunnetuses on midagi õiget. Absurdis saab kasutada kujundeid, võimendada neid ja liialdada, olles realismist vaba. Pealegi mulle meeldib ka... noh, huumor. Sul endal on midagi sarnast?

T: Selles mõttes ei ole, sest mul pole väljakujunenud lemmikžanrit. Lisaks olen olnud elupõline teatriveatja ja tunnen seetõttu ikka veel, et ma ei oska või ei taha teatrit vaadata nagu näitleja. Tihti panevad mind teatrist mõtlema hoopis muud kunstiliigid. Näiteks olles sümfooniaorkestri kontserdil, hakkan mõtlema teatri peale, otsima paralleele, samuti tantsukunstist. Mis mind väga inspireerib, ja seda mitte ainult kunstis, vaid vahel isegi rohkem igal pool mujal, on professionaalsus ja vaimne stiilsus, see vaimustab mind.

M: Kas teatris pole mitte nii, et professionaalsuse märgiks on just see, kui publikul ei teki korra- või küsimust, kas tegu on ikka professionaalsusega. Dilettantism on see, mis paistab välja. Kui kõik tundub loomulik, siis ongi asi väga heal tasemel. Teatrikoolis tegeite ju muidugi igasuguseid asju, aga psühholoogilist teatrit tegite üsna vähe. Nüüd sa aga tuled Draamateatrisse. Kas psühholoogiline teater tõmbab sind ka või kutsuti lihtsalt ja võtsid pakkumise vastu?

T: Ma olen ikkagi väga psühholoogilise teatri usku. Olin ka kooli ajal, aga selles mõttes sobis meie kursus mulle väga hästi, et tegelesin asjadega, millega ma muidu oma huvide tõttu võibolla poleks üldse kokku puutunud. Ma ei oleks kunagi osanud ise valida sellist suunda, mida ma sain katsetada koolis. Aga üldiselt ma olen hea teatri usku, ma ei arva, et peab tegema lõpliku valiku näiteks postdramaatilise või psühholoogilise teatri vahel. Mind huvitavad väga mõlemad suunad, aga ma arvan hetkel, et psühholoogiline teater

Lavastajad tõlgendavad, näitlejad tõlgendavad, aga näitekirjanik saab luua originaalset asja. Selles ongi mingi oma võlu, et saad luua mingi oma maailma. Olen lavastanud ka, aga mul on väga hea meel, et ma saangi tulla tööle just dramaturgiks. See on mulle kõige hingelähedasem nendest valdkondadest, millega olen kokku puutunud.

T: Aga sind huvitavad mõlemad pooled?

M: Jah, ausalt öeldes oma väga ootan, et ma saaksin palju panustada Draamateatri organisatsiooni kui sellisesse. Pärast lavakat olen kaks aastat olnud vabakutseline ja on tekkinud igatsus kollektiivi järele. Pakkumine tulla Draamateatrisse tuli väga soodsalt ajal, kuna mul ongi tekkinud tahtmine panustada millessegi suuremasse ja kauakestvasse.

T: Ma olen nõus. Olen ka, vähemalt praegu, väga püstitrupi usku. See tundub mulle turvaline ja ka väga huvitav. Nii palju eri kogemusega näitlejaid on koos. Omamoodi sülem, tervik, mida on võimalik seesmiselt aina uuesti erinevates variatsioonides kokku panna.

M: Mis su ootused on?

T: Kõige rohkem on mu ootused seotud inimestega. Ootan väga uute inimestega koos töötamist. Mul on tänu sellele majale ja nendele inimestele väga suur põhjus teha iseendaga tööd olemaks väärline partner. See on väga hea, kui ümbritsevad inimesed tekitavad tunde, et pean iseendaga vaeva nägema. Aga sa ise oled laval olnud kooli ajal ja hiljuti mängisid „Metsa fortes“. Huvitab sind näitlemine ka?

M: Mulle meeldib mängida, aga mul pole üldse näitlemise ambitsiooni. Ma oleksin väga ebaprofessionaalne näitleja, sest pärast esikat võiks minu poolest pillid kotti panna. Kõige raskem on näitlejaamet juures anda iga õhtu sama etendust ja olla kogu aeg värske. Seda ma ei taluks. Aga kas sul on lavastaja-ambitsiooni?

T: Ei. Olen kaks korda elu jooksul koolitööna lavastanud. Esimest korda kukkusin läbi ja mõne aasta pärast avanes uus võimalus, kukkusin uuesti läbi. See oli siiski väga õpetlik, mulle tohutult meeldis proove teha! Kui ei peaks jõudma esietenduseni... Tundsin, et lavastamine arendas mind näitlejana. Nägin tekstis palju rohkem võimalusi kui ainult näitlejana seda oleksin teinud. Aga minus võibolla ei ole lavastajale vajalikku vormistamis- oskust... Pead ise täpselt teadma, mida

Teele Pärna esimene roll Draamateatris on Birgit „Isamaa pääsukestes“ (esietendus 15.06.2018). Pildil koos Ester Pajusooga Anu rollis. Foto: Siim Vabur.

Mehis Pihla debüüdi Draamateatris oli „Metsa forte“ (esietendus 25.05.2018). Pihla oli teksti autor ja mängis Lendorava traagilist rolli. Foto: Gabriela Liivamägi.

kohaga, siis teati, et mul kooliajal läks matemaatikaga hästi, riigieksamil sain sada punkti. Nii et kutsuti projekteerima, öeldi, et küll töö käigus õpib. Esimene projekt, mis mulle anti, oligi Tallinna-Tartu maantee.

T: Kas sa pead seda oma suurimaks tööks?

M: Mingi hetkeni kindlasti, sest see on lihtsalt äge. Vahepeal ei saanud sealt kandist üldse rahulikult mööda sõita, ikka vaatasin, kas kõik tuled põlevad... Ega seal midagi väga keerulist ei olnudki, standardi järgi tegin. Kui

M: See on siis meil ühine, et me mõlemad ei saanud lavakasse esimesel korral sisse. Aga kust sa pärit oled?

T: Ma olen elupõline mustamäelane ja väga uhke selle üle. Mulle väga meeldib Mustamäel elada selle distantssi pärast kesklinnaga. Lasteaias käisin Mustamäel, aga kooli läksin Vanalinna Hariduskolleegeiumisse. Need 30 minutit, mis mind eraldasid koolist ja mis mind nüüd eraldavad tööst, meeldivad mulle. Ma üldse ei nõustu inimestega, kes ütlevad, et niinimetatud magalarajoonidest pärit inimesed hä-

T: Aga mis ehitajal viga on?

M: Ei olegi. Väga paljud minu sõbrad on ehitajad, teevad väga head tööd ja mul on neid tihti appi vaja.

T: Just. Minu arust näiteks sillaehitamine on üks ilusamaid ameteid.

M: Kui ma projekteerijana töötasin, siis ühe koosoleku tõsisemaid teemasid oli konnatruubid. Konnadel on teadupärast vaja üle tee minna ja selle jaoks pannakse tee alt läbi torud. Ja siis täiskasvanud mehed arutasid koosolekul, et juhul kui panna kümnesentimeetrise läbimõõduga toru, aga konn otsustab

on võimatum. Kui mõelda, et minu ülesanne on kehastuda ümber kellekski teiseks nii, et publik unustaks ära, mis on mu kodanikunimi ja näeks minus kedagi hoopis teist. Tegelikult see on ju võimatu ja just see mind käivitab. Mis on aga dramaturgi pealisülesanne teatris?

M: Sellel on kaks külge – dramaturg kui teatritekstide looja ja kirjandustoa töötaja kõigi oma korralduslike ülesannetega. Käisin Inglismaal stsenaristika-koolitusel, kus öeldi, et dramaturgid on ainsad, kes loovad midagi originaalset.

tahad, sest teater on küll koostöö, aga lavastamiseks on ikkagi juhiomadusi ka vaja.

M: Kas sa näitlejana tunned, et sind on vaja? Kas näitlejaid on vaja?

T: Kas dramaturge on vaja?

M: Muidugi! Näitlejatel on ju vaja, mida te muidu laval teeksite.

T: Ju siis dramaturgidel on näitlejaid vaja.

M: Jah, me võime filosoferida nii ja naa, aga fakt on see – on vaja.

T: See on väga rahustav.

M: Absoluutselt.

Mida teatrists uurida?

Süvenevast ja kaasamõtlevast noorest publikust võidavad kokkuvõttes kõik. Sooviga esile tõsta neid, kes gümnaasiumis on ette võtnud just teatrimaailma uurimise, toimus sel aastal teist korda teatriuurimuste võistlus. Žürii tõstis esile neli uurimust, mida tutvustavad noored teatriuurijad ise.

MARIE OLLI
„Improteatrists Eestis“
(peapreemia; juhendaja Monika Piirimäe, Hugo Treffneri Gümnaasium)

Miks valisid just teatriga seotud teema? Miks on teater sinu jaoks huvitav?

Teema jõudis minuni isikliku huvi kaudu. Käisin vaatamas improetendusi ning algne idee oli kirjutada vaid ühest Tartus tegutsevast trupist. Veidi tausta uurides mõistsin, et tegelikult on huvitavat palju rohkem ning mida rohkem ma teemasse süvenesin, seda rohkem uusi ja üllatavaid tahke ma improteatri juures leidsin.

Teater ühe kultuurivormina on mind paelunud juba väiksest saadik – mäletan oma imetlust, kui seitsmeaastasena „Figaro pulma“ nägin ning nüüd püüan ma teatris käia nii tihti, kui ajagraafik ja rahakott lubavad. Teoorias on ju teater nagu film või raamat – näeme teiste elusid, ideid, järeldusi, väljakutseid. Tegelikult on teatril aga palju intiimsem ja vahetum õhkkond, etendusse sajab protsendiliselt pühendudes suudab see ka vaataja täielikult kaasa kiskuda. See päriselt vaatamine on minu meelest oluline – teatrisaali sisenedes peaksid ununema muud asjatoimetused ja mured. Tegelikult see võiks ju olla nii kõigea – olgem päriselt kohal.

Mida sa täpsemalt uurisid, millistele järeldustele jõudsid?

Mu uurimistöö esimene osa koosnes kokkuvõttest, kuidas improteater žanrina tekkis ning kes ja kus on selles vallas Eestis tegutsenud. Teine osa kirjeldab improteatri eripärasid ning mida impro pakub publikule, näitlejale ja harrastajatele ning üldiselt ühiskonnale.

See päriselt vaatamine on minu meelest oluline – teatrisaali sisenedes peaksid ununema muud asjatoimetused ja mured.

Improteater on täiesti unikaalne žanr, kus saavad kokku spontaanne ja puhas loovus, hea kujutlusvõime ja pantomiim, suurepärase meeskonnatöö ja -usaldus (staaritsemine on pea võimatu), hea suhtlusoskus, kiire reageerimine ja kohanemine ning situatsioonikomöödia. Lisaks on selle eripäraks tihti peale publiku osalus etendustes, nt teemade, inspiratsioonisõnade pakkumine, ning see peegeldab hästi ühiskonnas levinud mõtteviisi: inimestele lihtsalt tekivad kiiremini seosed teemadega, millest avalikkus rohkem räägib ja huvitatud on. Hobina on see ideaalne võimalus lõõgastuda ja naerda, teha teoks kõik enda lavaunistused, leida endas enesekindlus ja -usaldus (improteater ütleb kõigele „jah“, miski pole viga), arendada loovust ja spontaansust. Kuigi alustada on üsna lihtne – improviseerida, et enamasti üsna kerge struktuuriga, siis päriselt heaks impronäitlejaks saamine nõuab väga palju harjutamist.

Mis oli sinu jaoks kõige suurem avastus?

Mu kõige suurem avastus oli ehk improteatri sügavus. See tundub algul lihtne meelelahutus, kuid improteatris on nii palju tahke, eri vorme ja raken-

dusvõimalusi (näiteks oleks huvitav uurida selle harjutamise mõju käitumiskäitumise lastele improteraapia raames). Lisaks oli huvitav ka kirjutamise protsess ise ja tutvumine sellega, kuidas humanitaaralast uurimistööd teha.

VASTAB JUHENDAJA MONIKA PIIRIMÄE:

Kui õpilast huvitab teater, siis kuidas leida head teemat uurimuseks?

Kõigepealt uurin, kuidas õpilane on seni teatriga suhestunud, milline nähtus teda teatri juures eriti huvitab ning kas tal on ehk endal teema välja pakkuda. Marie teemani jõudsin pika aja jooksul ja just niipidi, et kõigepealt oli tal improteatriga eluline kokkupuude ning sealt kasvas välja soov sellega ka analüütiliselt tegeleda.

Tõsi, enamasti tuleb ikka õpetajal teemasid pakkuda ning lähtun siis sellest, mis endas huvi äratav ja parasjagu päevakohane on. Nii on õpilased uurinud dramaturgi tööülesandeid Eesti teatrites või mõne särtsakama teatri uuslavastuste retseptisooni. Viimati juhendasin aga hoopis selliseid praktilisi töid, kus õpilased omaenda teatriarvustuste kogumiku koostasid. Kirjandust ja teatrit ühendavad teemad kõnetavad mind ka, aga neid ei õnnestu alati „maha müüa“.

Mis on teie arvates õnnestunud uurimuse koostamise tingimuseks? Mis on see, millest liiga kergekaeliselt mööda minnakse?

Peamine on minu arvates seesama huvi ja uudishimu valitud teema vastu, sest siis jätkub sisemist motivatsiooni ja initsiatiivi ka hetkedel, kui tekib tunne, et materjal avaldab vastupanu ning midagi ei tule välja. Meele teeb rõõmsaks, kui noorel uurijal on sõakust oma arvamus kaitsta ja põhjendada. Alati tuleb kasuks pühendumine ja valmidus oma tekste üha uuesti ja uuesti ümber kirjutada ja toimetada. Nendest viimastest aspektidest ehk minnaksegi vahel kergekaeliselt mööda.

Alati tuleb kasuks pühendumine ja valmidus oma tekste üha uuesti ja uuesti ümber kirjutada ja toimetada.

Mida enda jaoks uut avastasite Marie uurimusest?

Olin üllatunud, et Eesti improteatri skeene nii pulbitsev ja elujõuline on: palju omanäolisi truppe, mitmeid (rahvusvahelisi) mitmepäevaseid festivale, koolitusprogramme ja kursuseid, improteemaline podcast jne.

■■■

HELERIIN LASS
„Lavastus“, #FFF44F ehk Mõrum kui sidrun“
(praktilise töo eripreemia; juhendaja Kristiine Kurema, Viimsi Keskool)

Miks valisid just teatriga seotud teema? Miks on teater sinu jaoks huvitav?

Teater on miski, mille vastu on mul niivõrd palju huvi ja kirge ning patt oleks olnud sellist võimalust kasutamata jätta. Teatrikunstil on oma võlu,

mis teeb selle minu jaoks huvitavaks. Ta on nii erinev, nii mitmetahuline, kuid päeva lõpuks on selle eesmärk ikka üks – meelelahutada inimesi. Teatriga lihtsalt ei hakka igav, iga päev suudab ta üllatada ja imestama panna, kord negatiivselt ja siis taas positiivselt.

Mida sa täpsemalt uurisid, millistele järeldustele jõudsid?

Lavastuse loomiseks uurisin kõigepealt koolikaaslastelt, kuidas nemad näevad kollast värvi ja millega see seostub. Nagu ikka, nähti kollast värvi stereotüüpselt rõõmsa, energilise värvina, kuid mina lähenesin kollasele vastupidise nurga alt. Kollasel värvil on nii palju tahke, mis lammutab stereotüübi. Kollane võib muutuda negatiivseks ja ma jõudsingi tööprotsessi käigus järelduseni, et kollane värv sümboliseeribki meie isiksuste erisusi ning iseärasusi. See on miski, mida ma tahtsin lavale panna, kuid tihtipeale juhtus, et publik leidis oma loo. Aga see ongi tegelikult teatri võlu.

Mõistsin, et see amet on tohutult suure koormusega ja selleks läheb vaja raudset närvi, et vastu pidada.

Mis oli sinu jaoks kõige suurem avastus?

Avastasin, kuivõrd ummikusse võib lavastaja sattuda. Mõistsin, et see amet on tohutult suure koormusega ja selleks läheb vaja raudset närvi, et vastu pidada. Olen uhke enda üle, et suutsin siduda tervikuks koolikaaslaste vastused, enda tekstid ja mõttekäigud ning publiku tagasiside. Mind üllatas see, et täistulemuseni jõudsin pärast mitut etendust, sest esimese järel tekkis tunne, et kõik ei olnud veel öeldud: rohkema ütlemiseks tuli pigem lavalist tegevust vähemaks võtta.

■■■

MAARJA-LIISA PÕDER
„Vanemuise lavastuse „Suluseis“ analüüs“
(etenduse analüüsi eripreemia; juhendaja Ulve Mägi, Tartu Jaan Poska Gümnaasium)

Miks valisid just teatriga seotud teema? Miks on teater sinu jaoks huvitav?

Minu jaoks on teater alati oluline olnud. Juba lapsest saadik olen pidanud teatris käimist suurepäraseks meelelahutuseks, mis lisaks heale tunde pakub ka suurel hulgal mõtteainet. See aitab vajadusel argielu unustada ning kogeda mõnda teist reaalsust, mida näitlejad oskuslikult edasi annavad. Teatris tekib võimalus vaadelda erinevaid probleeme ja teemasid mõne teise nurga alt ning see omakorda arendab mind – teater kasvatab inimest.

Mida sa täpsemalt uurisid, millistele järeldustele jõudsid?

Mina analüüsisin Vanemuise teatri lavastust „Suluseis“ kolmest aspektist – tegelased, kompositsioon ja ideestik. Uurisin erinevaid tegelaste loomise tehnikaid ning seda, kuidas tegelased üldise tegelaskontseptsiooni põhjal liigituvad. Lisaks analüüsisin kompositsiooni ja näidendi põhilisi ideid.

Peamised järeldused tulenesid ideestiku analüüsist (näidendi põhiteemad olid rassism ja inimestevahelised suhted). Esiteks, rassismivastase tegevuse ja rassismi vahel on väga õhuke piir – liigne tähelepanu pööramine rassismile võib samuti rassismiks kasvada. Teiseks, inimese elus ja tema suhetes mängib väga olulist rolli lapsepõlv.

Teatris tekib võimalus vaadelda erinevaid probleeme ja teemasid mõne teise nurga alt ning see omakorda arendab mind – teater kasvatab inimest.

Mis oli sinu jaoks kõige suurem avastus?

Minu jaoks oli üsna suur üllatus see, et lavastuse analüüsimine on niivõrd detailirohke töö. Lavastuses on tohutult palju erinevaid aspekte, mida vaadelda ning see nõuab suurt tööd. Lisaks oli üsna meeldiv „avastada“, et minu huvi teatri vastu kasvab koos vanusega.

■■■

GLORIA KRIEGER
„Tallinna teatrite külastatavuse populaarsus ja ajendid Gustav Adolphi Gümnaasiumi 11. klasside õpilaste näitel“
(publiku-uuringute eripreemia; juhendaja Dagmar Hallmägi, Gustav Adolphi Gümnaasium)

Miks valisid just teatriga seotud teema? Miks on teater sinu jaoks huvitav?

Ma valisin sellise teema sellel lihtsal põhjusel, et mulle meeldib teater. Olen juba väikesest peale unistanud oma elu siduda selle maailmaga. Teater ei ole ainult näitlejad. Seal on lavastajad, kostümeerijad, lavatöölised, koreograafid jne, kuid mis kõige tähtsam, publik. Teatrit poleks ilma selleta. Ma mäletan, kui ma esimest korda NUKU teatrisse astusin. See oli nii põnev! Kõik nukud tundusid ühel hetkel jube naljakad, siis aga väga hirmutavad ja ühtäkki hakkas lausa kurb. Neid emotsioone oli korraga nii palju, et raske oli paigalgi püsida. Kui

aga hiljem väikese õe ja vennaga üht NUKU lavastust vaatama läksin, nägin lisaks nukkudele ka inimesi. Nii tore oli vaadata neid vahvaid särasilmseid väikseid näolappe täis häämingut, kuidas see nukk küll elama pandud on. See tõeliselt siiras rõõm valgus ka minusse, kui loo lõpus üks tegelastest endale uued sõbrad sai. Tundub nii tavaline ja klišeelik lõpp lavastusele, kuid selle tegidki eriliseks publikuks olnud lapsed, kes said hoopis julgust, lootust ja tuge, et ka neil läheb hästi, et ka nemad saavad endale sõbrad. See on põhjus, miks ma armastan teatrit.

Minu uurimuses selgus, et peamised ajendid, miks 11. klasside õpilased teatrisse lähevad on head näitlejad, huvitatus teatrist ja omanäoline stiil.

Mida sa täpsemalt uurisid, millistele järeldustele jõudsid?

Ma uurisin põhiliselt, miks käivad minuvanused teatris, millistes teatrites ning kui tihti. Lisaks võrdlesin küsitluses saadud tulemusi ka üldstatistikaga. Minu uurimuses selgus, et peamised ajendid, miks 11. klasside õpilased teatrisse lähevad on head näitlejad, huvitatus teatrist ja selle omanäoline stiil. Selgus ka, et suurimad mõjutajad on sõbrad, õpetajad, vanemad ning oli ka neid, kes tõdesid, et otsustavad ise. Lisaks sain teada, et kõige sagedamini külastatakse Tallinna teatritest Eesti Draamateatrit, Tallinna Linnateatrit, Rahvuskooper Estoniat.

Mis oli sinu jaoks kõige suurem avastus?

Tagantjärele mõeldes olid ehk kõige suuremad avastused seotud teatristatistikaga. Minu jaoks oli väga suureks positiivseks üllatuseks suur külastuste arv. Lisaks tekitas Tallinna teatrite uurimine veel suuremat motivatsiooni rohkem teatris käia ja just rohkem külastada neid, mis võib-olla nii väarikad ja prestiižsed ei ole.

Küsis Kairi Kruus

Meil on eriliselt hea meel noore publiku üle. Ootame teatrisse lapsi kui ka koolinoori – sobiva lavastuse leidmiseks võib nõu küsida teatri müügijuhilt või kirjandustoast. Õpilastele ning õpetajatele mõeldes oleme loonud lisamaterjale ning -võimalusi, tutvustamiseks lähemalt Draamateatri lavastusi ning teatritööd laiemalt.

TÖÖTOAD – klassiga teatrisse tulles soovime siduda etenduse vaatamine sobiva töötoaga (etenduse-eelne sissejuhatuse, külastatud etenduse arutelu vmt). Täpsem info: Kairi Kruus, kirjandustoa toimetaja, kairi.kruus@draamateater.ee.

ARVUSTUSTE VÕISTLUS – arvustusi võib saata jooksvalt kuni teatripäevani, 27. märtsil 2019. Ootame julge mõttelennu ja iseloomuga arvustusi vabalt valitud Draamateatri lavastus(t)e kohta! Osavamaid kirjutajaid premeerime rohke teatriga. Võistluse raames toimub 2019. aasta alguses ka Arvustuste öö.

TEATRIUURIMUSTE VÕISTLUS – uurimuste saatmise tähtaeg on 15. juuni 2019. Koostöös Tartu Ülikooli teatriteaduse õppetooliga loodame lugeda põnevaid avastusi teatrimaailma kohta 2018./2019. õppeaastal gümnaasiumis kaitstud uurimustest.

TEATRITÖÖ-VIDEOSARI – Draamateatri Youtube'i kanalilt leiab kolme erinevat teatriametit tutvustavad lühifilmid: „Teatritöö #1. Lavastuskunstnik“ – Lilja Blumenfeld lavastuse „Tartuffe“ näitel oma tööst; „Teatritöö #2. Videokunstnik“ – Emer Värk räägib videokunsti rollist teatris, videokunstniku oskustest ja väljakutsetest; „Teatritöö#3. Etenduse juht“ – Johannes Tammsalu räägib „Väljaheitmise“ näitel oma tööst proovide ning etenduste ajal.

Jane teatriklubi

Kuidas teie oma teatripiletid muretsete? Ostate internetist või astute kassast läbi? Sõber või elukaaslane toob koju kätte? Teate ise täpselt, mida valida, või juhindute kriitikast-soovitustest? Aga võib-olla on teil vedanud ja teil on oma piletilevitaja, kes teie eest teatriuudiste jälgimise, soovitamise, pileтите broneerimise ja väljaostmise töö ära teeb? Jane Perko teatriklubis just nõnda ongi. Puht teatrihuvist ja -rõõmust peab Tallinna linna finantsteenistuses töötav Jane vabal ajal juba aastaid teatriklubi ja vahendab iga kuu mitusada teatripiletit.

Kust teie teatriklubi alguse sai?

Alustasin kümmekond aastat tagasi Tallinna linna finantsteenistuses kolleegidele teatrikülastuste korraldamisega. Meid oli siis umbes 35. Vahel jäi broneeritud pileteid üle, pakkusin oma sõpradele-tuttavatele ja nii see ring tasapisi kasvas. Nüüdseks on minu teatriklubi listis üle 200 inimese, kellest ehk pooled on kolleegid. Ülejäänud moodustab minu tutvusringkond, nende pered ning tuttavad. See ring laieneb pidevalt, soovitakse listi lisada sõbrannasid, pereliikmeid, kolleegie jne. Aktiivsemalt tegelen selle klubiga neli viimast aastat.

Kes teatriklubisse kuuluvad?

Seal on kõiki! Tippjuhte, koduleperenaissi, nii noori kui ka eakamaid inimesi. Kui on sobivad etendused, võetakse ka lapsed kaasa. Aktiivseid teatrihuvilisi on ka väljastpoolt Tallinna linna, näiteks Rakverest, kust ma ise pärit olen.

See on suur hulk tegemist, broneerimine, raha kogumine, välja ostmine, kellelegi ära ütlemine ja teinekord juurde küsimine, hilinejate maksma utistamine... Teil on arvutis oma müügi-programm?

Tegelikult on see väga lihtne. Saadan valitud etenduse info oma teatriklubi meililisti, esimeste päevadega on tavaliselt piletid müüdud ja kui on rahakogumise aeg, saadan teise meili ning palun ülekande teha. On ka hilinejaid, olen ka oma raha eest pileteid välja ostnud, aga üldiselt süsteem toimib hästi. Ostan piletid välja, jagan laiali. Enamasti saavad nad selle kas töökohta või muidu väga mugavalt kätte. Selline toimetamine on väga sarnane tööle, mida ma igapäevaselt teen. Olen Tallinna linna finantsteenistuse büroojuht. Minu kolleegid peavad rõõmsad

Jane Perko. Foto: Kadri Hallik

olema, juht peab rõõmus olema, töökorraldus peab sujuma – kogu see korraldamine ja suhtlemine mulle sobib. Teatriklubi toimetamised on võimalikud tänu minu ülemuse, linna finantsdirektori heakskiidule. Suure teatrihuvilisena külastab ta kõiki minu valitud etendusi.

Pean oma teatriklubilisi kiitma, suhtlus ja korraldus on läinud lihtsalt. Ju siis on austus minu kui korraldaja vastu olemas, piletid broneeritakse kiirelt, makstakse õigeaegselt, mina omakorda jagan piletid kiirelt ja mugavalt laiali.

Kuna kolleegidele on teada, et minu kaudu piletiinfo liigub, siis tihti palutakse minu abi pileтите vahendamisel. Kui ootamatult mõnel põhjusel teatrisse-kontserdile minna ei õnnestu,

siis minu teatriklubist leiab piletile kiirelt uue omaniku.

Kas sel töö on ka varjukülgi?

Pigem mitte. Inimesed on seni olnud väga mõistlikud, lavastuse info on ju leitav teatri kodulehelt. Mina pakun vaid võimaluse, iga minu poolt pakutud etendust ei pea külastama.

Kas on tulnud ka halba tagasisidet?

On tulnud.

Mis siis teha?

Igaüks tuleb teatrisse oma ootuste või eelarvamustega. Tunnen küll vastutust lavastuse väljavalimisel, ent mõistan, et inimesed ja maitse on erinevad. Samas on mul hea meel, kui arvamust avaldatakse. Enamus tagasisidet on siiski olnud väga positiivne.

Mida selle klubi pidamine teile pakub?

Ma saan ise palju teatris ja kontsertidel käia, kohtun seal paljude toredate inimestega, kogun uusi tutvusi. Vaheajal näeb teatris vanu tuttavaid, kellest võibolla Facebooki põhjal tead, kuidas neil läheb, aga teatris saad inimestega päriselt kokku. Mulle väga meeldib, kui inimesed on teatrisse tulekuks vaeva näinud – pidulikud riietus ja soeng, broneeritud kohvi- ja koogipaus vaheajal. Innustab ka teatrikülastajate tagasiside, nad on rõõmsad ja tänulikud.

Mida on vaja, et sellist klubi pidada?

Endal peab teatrihuvi olema. Teatrikülastus peab pakkuma naudingut ja rõõmu. Suur tutvusringkond on abiks, suhtlemist on palju. Ma arvan, et teatrihuvilised leiavad ise üles inimese, kes on aldis seda tegema.

Palun meenutage mõnda teatrielamust või edukamalt läinud lavastusi.

Päris hästi lähevad monotükid, nt Kammerteater, Tõnis Niinemets. Kui saaksin Linnateatrisse pileteid, siis ilmselt see läheks ka hästi. Mulle endale meeldis ja hästi müüs Draamateatri „Pangalaen“. „Pangalaen“, „Eesti matus“ ja „Rahauputus“ – need on need lavastused, kuhu olen korduvalt pileteid võtnud. Draamateatri valikust on hästi läinud ka „Armunud Shakespeare“ ja „Kriidiaed“. Inimene ootab tööpäeva lõpus ikka midagi kerget. Lõbusamaid tükke küsitaksegi rohkem, kaasamõtlemit ja draamat – sinna on huvi väiksem.

Tõsisematele ja mõtlikumatele leidub ka oma publik, kuigi ehk väiksem.

Jaa, ikka. Küsitakse teinekord üsna konkreetselt, näiteks ka Von Krahli, NO99 või VAT Teatrit. Kuid sinna ei õnnestu tihti gruppi täis saada. See mõjutab ka pileti hinda. Õnneks pileti hinna tõttu loobujaid ei ole olnud. Olen müünud ka Vanemuisesse, aga üldiselt jälgin etendusi, mis tulevad Tallinnasse (nt Ugala, Endla, Rakvere Teatri külalissetendused). Väljasõidu organiseerimine on keeruline ja pisut kulukas. Suvetükke on küll küsitud, kuid puhkuste perioodil tehakse otsuseid pigem hetke ajel ning ilmast sõltuvalt.

Kuidas sujub koostöö teatritega?

Draamateatriga sujub kõige paremini, hea kontakt on müügijuht Elen Jaaskaga. Saame alati kokkuleppele, näiteks pileтите väljaostmise tähtaegade osas. Teiste teatritega suhtlen telefoni teel kassa kaudu. Vaatan teatrite kodulehti, valin ise etendused, just värske- kema. Kui kodulehel on info väljas, millest lavastus räägib, kes mängivad, kaua kestab, oluline on ka suitsetamise ja paugutamise info – sellest täitsa piisab. Väga hea, kui müügijuht saadab viimase hetke pakkumisi, need lähevad hästi müügiks. Kui Estonia muudaks piletimüügi tingimusi, oleksin koostööst väga huvitatud.

Palun öelge paar soovitus teatritele koostöö edendamiseks. „Et minusugused saaksid oma missiooni paremini täita, soovitsin teil...“

... pakkuda gruppidele soodushindasid, grupijuhile tasuta pilet kingituseks, muid üllatusi/„komme“. Väiksema teatri puhul võiks grupp alata 10-st külastajast.

... võimalust vaadata läbimängu või mul viisil edastada rohkem infot uue tüki kohta. Nt NO teatris on suurepärane võimalus enne etendust kohtuda dramaturgi või lavastajaga, kes teeb sissejuhatuse etendusse, selgitab ja avab tausta. Nii oleks etendust lihtsam müüa ning piletiostjatele teadmisi jagada.

... kutsuda hooaja alguses piletilevitajad kokku, tutvustada uusi tükke, lavastajaid, näitlejaid, maja, inimesi jne.

Kuidas te ise oma tegevust või rolli nimetate? Mina olin koolis oma klassi teatriloolnik, tänapäeval öeldakse pigem piletilevitaja. Või on teil mõni hüüdnimi?

Ei ole, aga võiks! Korraldaks minu ametinimetusele nimekonkursi?

Kas teate ka kolleegie, teisi samavõrd toimekaid piletilevitajaid?

Linnavalitsusel on küll oma teatrisõprade klubi, vahel teeme ka koostööd. Minu teatriklubi toimib hästi, edaspidi tahan lisaks pakkuda ka kontserdi- ja teiste kultuuriürituste pileteid.

Küsis Ene Paaver

Kui teilgi on teatriklubi sarnane ettevõtmine või soov hakata eestvedajaks, siis kutsume teid endast märku andma, et koostööd veelgi paremini teha! Teatrisõpru hoiame kursis teatriuudiste ning eripakkumistega, liitumiseks kirjutage Draamateatri müügijuhile Elen Jaaskale e-posti aadressil elen.jaaska@draamateater.ee. Kohtumiseni teatris!

TEATRI LUGU

Väike saal 50

Kui Draamateatri maja 1910. aastal valmis sai, oli siin ainult üks, klassikaline, suur ja esinduslik saal. 1960ndatel aastatel, teatri enese muutudes hakati vajama teistsugust, väiksemat ja demokraatlikumat mänguruumi.

Pilk jäi pidama suure saali laepealsele tühjal ruumil. Külmas liivapõrandaga ruumis pesitsesid tuvid. Kas teha sinna uus proovisaal, ladu, maalisaal? Aga miks mitte uus vaatesaal? Teatri peainseneri Rein Lüüsi ja sisekujundaja kunstnik-arhitekt Asta Proosi juhtimisel lahendati vanas majas keerulised ehitusprobleemid ja teatrijuhitud toime vähemalt samavõrd keeruliste bürokraatlike tõketega, ehitust juhtis ENSV Teatriühingu Tööstuskombinaadi meister A. Kasearu, mahukad elektritööd teostas Tallinna Kinomehhaanika Tehas.

Valmis oma aja kohta moodne peaaegu-blackbox. Kogu lavaplatvorm oli teiselaldatast vaatesaali keskele, nii et vaatajad asetsesid mõlemal pool lava, platvorm ise koosnes

Eesti Draamateatri väike saali avalavastus, 29. detsembril 1968 esietendunud Dagmar Normeti „Vöödilise hobuse“, lavastaja Ingo Normet, kunstnik Helge Uetoo. Dr. Leida Kännosaar – Velda Otsus, tädi Betty – Salme Reek.

kolmest iseseisvast nihutatavast sektsioonist. Lükandlava ajalugu jäi siiski lühikeseks.

Tänapäeva vaatevinklist uskumatu eksperiment tehti publiku poolel: istme käepideme külge sai kinnitada baarist kaasavõetava plastikust kandikukese, kuhu mahtus kohvitass, koogitaldrik ja tilluke tuhatos! „Leidus mehi, kes etenduse jooksul sigaretti suust ära ei võtnudki! Kuigi ventilatsioon oli nii planeeritud, et kogu saali õhk pidi vahetuma 6–10 minuti jooksul, tekkis õige pea ahistamise küsimus mittesuitsetajate suhtes. Leidus ka neid, kes etenduse ajal läksid endale uut pitsitait tooma, kellelegi loksutati kohvi sülle jne. Kõigest johtuvalt sai teater kohvikuna eksisteerida vähem kui ühe hooaja.“ (Ain Jürisson „Draamateatri raamat“, 2010)

Draamateatri väike saal avati pidulikult 29. detsembril 1968 „Vöödilise hobuse“ esietendusega. Emadust ja lastekodu käsitleva näidendi autoriks oli Dagmar

Normet, lavastajaks 22-aastane Moskva GITIS-e tudeng Ingo Normet, mängisid Velda Otsus, Salme Reek, Ellen Liiger, Maila Rästas jt.

Väikse saali avamisest möödunud 50 aasta jooksul on nii tegijad kui ka vaatajad selle mängupaiga nõnda omaks võtnud, et põõninguminevik kipub ununemagi. Või oli see suur ja tühi, saali võimalust sisaldav ruumis hoopis Saksa teatri arhitektide Vassiljevi ja Bubõri salasõnum järeltulijatele, peidetud kingitus tulevasele eesti teatritele, mis projekteerimise ajal veel sündinudki polnud, aga mille koduks see maja on ometigi olnud varsti juba 100 aastat?

„See väike saal on olnud nagu draamateatri alateadvus, kus tihti möllavad ja pulbitsevad paheline energia ning salamõtted, mis suurele lavale justkui ei sobi.“ (Anneli Saro „Draamateater – Eesti mitteametlik rahvusteater“; Postimees, 8. 11.2006)

Ene Paaver